

УДК 351.851:005.332.3

Семенець-Орлова Інна Андріївна,
кандидат політичних наук, докторант
кафедри управління освітою, Національ-
на академія державного управління при
Президентові України, 03057, м. Київ, вул.
Ежена Пот'є, 20, тел.: (044) 455 69 00,
e-mail : innaorlova@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9227-7426

Семенець-Орлова Інна Андреевна,
кандидат политических наук, докторант
кафедры управления образованием, На-
циональная академия государственного
управления при Президенте Украины,
03057, г. Киев, ул. Эжена Потье, 20, тел.:
(044) 455 69 00, e-mail: innaorlova@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9227-7426

Semenets-Orlova Inna Andriivna,
PhD (Politics), Doctoral Candidate of Edu-
cation Management Department, National
Academy for Public Administration under the President of Ukraine, 03057, Kiev, Str. Eugene
Potier, 20, tel: (044) 455 69 00, e-mail: innaorlova@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9227-7426

*Academy for Public Administration under the President of Ukraine, 03057, Kiev, Str. Eugene
Potier, 20, tel: (044) 455 69 00, e-mail: innaorlova@ukr.net*

ORCID: 0000-0001-9227-7426

ДИНАМІКА ОСВІТНІХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН У КОНТЕКСТІ КОНФЛІКТНОСТІ СОЦІУМУ: АРХЕТИПНИЙ КОНЦЕПТ “НЕОТРАЙБАЛІЗМУ” М. МАФФЕСОЛІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу тенденції неотрайбалізму, що відображає складну трансформацію соціальності в сучасному суспільстві. Автор досліджує характерні ознаки неотрайбів, здійснює компаративний аналіз традиційних племен із сучасними племенами. У контексті цієї проблематики значну увагу приділено концепціям етноцентризму та трайбалізму, регіоналізації, територіального патріотизму. Автор аналізує освітні інституційні трансформації в рамках нормативних фаз 3-го епохального циклу. На основі врахування тенденційності неотрайбалізму автор обґрунтовує критичну потребу успішного закінчення реформи децентралізації влади, забезпечення реальної автономії закладів освіти в сучасній Україні, що створить органічну основу для здійснення реформи середньої освіти та впровадження інших масштабних освітніх змін.

Ключові слова: архетипи, неотрайби, етноцентризм, освітні інституційні трансформації, циклічна парадигма.

ДИНАМИКА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ КОНФЛИКТНОСТИ СОЦИУМА: АРХЕТИПИЧЕСКИЙ КОНЦЕПТ “НЕОТРАЙБАЛИЗМА”
М. МАФФЕСОЛИ

Аннотация. Статья посвящена анализу тенденции неотрайбализма, которая отражает сложную трансформацию социальности в современном обществе. Автор исследует наиболее характерные черты неотрайбов, осуществляет компаративный анализ традиционных племен с современными племенами. В контексте этой проблематики значительное внимание уделено концепциям этноцентризма и трайбализма, регионализации, территориального патриотизма. Автор анализирует образовательные институциональные трансформации в рамках нормативных фаз 3-го эпохального цикла. На основе учета тенденциозности неотрайбализма автор обосновывает критическую потребность успешного окончания реформы децентрализации власти, обеспечение реальной автономии учебных заведений в современной Украине. Это создаст органическую основу для осуществления реформы среднего образования и внедрения других масштабных образовательных изменений.

Ключевые слова: архетипы, неотрайбы, этноцентризм, образовательные институциональные трансформации, циклическая парадигма.

**TRANSFORMATION IN EDUCATION INSTITUTIONS
IN A CONTEXT OF SOCIAL CONFLICTS: UPON M. MAFFESOLI'S
CONCEPT OF THE “NEO-TRIBALISM” ARCHETYPE**

Abstract. This article analyzes trends neo-tribalism, reflecting the complex of social transformation in modern society. The author examines the characteristic features neo-tribes, performs comparative analysis of modern traditional tribes. In the context of this problem much attention paid to the concepts ethnocentrism and tribalism, regionalism, regional patriotism. The author analyzes educational institutional transformation within the regulatory phase 3rd epochal cycle. On the basis of bias neo-tribalism author proves critical need for successful completion of power decentralization reform, ensuring real autonomy of educational institutions in modern Ukraine, which will create an organic basis for the reform of secondary education and the implementation of other major educational changes.

Keywords: archetypes, neo-tribes, ethnocentrism, educational institutional transformation cycle paradigm.

Постановка проблеми. Системи освіти тісно пов'язані з культурою та соціальними інститутами. У XXI ст.

наукова громадськість може констатувати формування нового пакету соціально-антропологічних проєктів,

у відповідь на які створюються нові освітні практики. Освіта і педагогічна діяльність завжди орієнтуються на провідний тип соціальності. Тому на етапі постсучасності давно втратив актуальність імператив “навчати всіх всьому у традиційних інститутах освіти”. У період постмодерну чітко визначився перехід від “педагогіки знання” до “педагогіки дослідження, проектування, діяльності”, викладач (“той, що закладає основу” [31, с. 137]) опанував нові ролі коуча і тьютора — він тепер не транслює знання, а управляє освітніми пошуками здобувачів. Як стверджує М. Пятков, субстанційну основу і закон розвитку всього соціального вміщено у єдиний архетип — архетип змін [29]. Якою ж буде спрямованість наступних освітніх трансформацій в епоху масштабних, а іноді непевних соціальних змін?

Стан сучасного суспільства характеризується розпадом метанаративів та їх заміну знаками, симулякрами, образами, символами, що формують нову (постмодерну) солідарність, творять новітню “зачарованість” світу у свідомості людей. “Люди приносять жертви “божествам” місцевого значення (любові, комерції, території, їжі, красі, ін.), імена яких змінилися в порівнянні з епохою античності, але функції — ні”, — стверджує відомий професор Сорбонни М. Маффесолі, описуючи “божественне соціальне” [24]. Технологічний розвиток сучасності — супраінноваційний, однак, як доводять соціологи, неможливий без синергії архаїчних елементів, що окреслюють рамки складної трансформації соціальності. У наш час, зауважують американські соціологи

Н. Глейзер і Д. Мойніхен, значно зросла тенденція багатьох людей у різних обставинах наполягати на значенні їх групової належності та своєрідності, на правах, які з цього витікають [5]. Вчені називають цей процес “масовою ретрайбалізацією”, що виникає у відповідь на обмежену спроможність великих об’єднань людей і систем влади, невизначеність структурних зв’язків сучасності, призводить до нещільності соціальної тканини. Закономірно зростає інтерес до маргінальних груп, меншин, етнічних спільнот, екзотичних релігій тощо — як прагнення сучасної людини “обґрунтувати свій світ”. На рівні низового суспільства відбувається активне зародження нових індивідуальних та колективних ідентичностей, у зв’язку з чим вертикальна корпоративність все більше замінюється горизонтальною.

У теорії М. Маффесолі нова соціальність вимальовується через самоорганізовані і самокеровані афективні спільноти, які вирішують проблеми “одомашнення” навколишнього, загрозово нестійкого світу, дегуманізації міського життя, відіграють роль захисного об’єднання в умовах тимчасової втрати орієнтирів — неотрайби [7, с. 112]. Новітні племена широко використовують мережеві ресурси електронних медіа, що забезпечують їхню гнучкість, швидкість реагування і енергійність. На думку М. Кастельса, влада сучасних мережевих структур стає сильнішою впливів інститутів політичної влади [22].

Неотрайбалізм — органічний і масовий процес, що демаркує трансформації соціального. Якщо в ме-

жах індивідуалістичної парадигми замкнений індивід є носієм певної стабільної функції в суспільстві, то актуалізована багатьма сучасними соціологами соціетальна парадигма основою нової соціальності визначає персону, яка легко зливається зі спільнотою племінного типу, постійно виходячи за межі своєї індивідуальності [1; 2; 7; 12; 13]. У категоріях архетипічної методології, “Персона” — це соціальний образ людини, певне узагальнення її як істоти цивілізованої, що є ідеальним з моральної та соціальної точок зору. Однак у межах неотрайбів персона наділена можливістю дуже швидко змінювати свої маски, тому її рольова поведінка є мегаальтернативною. Неотрайбалізм, завдяки своїй внутрішній плюралізації, розвиває межі нав’язаних схем інтерпретації реальності. Неотрайби виступають самоцінними поліфункціональними, різноструктурованими мікроспільнотами з вільним членством, вітальна ціль яких — спілкування, гра, видовище. Окремі вчені зауважують, що М. Маффесолі намагається заявити про організацію та управління децентралізованим процесом спілкування таким чином, *щоб з нього органічно з’являлося знання, що має право на життя* [18, с. 82]. Отже, для сучасних племен важливою є освітня функція.

Поява широких можливостей дистанційної освіти, проектної діяльності, командної роботи, взаємного навчання, участі у вебінарах, хакатонах, громадських лекторіях, пропозиції яких надходять саме від неформальних спільнот, груп у соціальних мережах, альтернативних громадських об’єднань, ЗМІ, дає підстави вважа-

ти, що у традиційних освітніх інститутів з’являються серйозні конкуренти. На нашу думку, така динаміка навколо освітнього доквілля видається корисною, адже формує якісно новий погляд на майбутнє освіти, ролі її традиційних та новітніх інститутів, дає змогу спрогнозувати вектор реформування системи публічного управління освітою в Україні.

На різних етапах суспільного розвитку освіта виконувала різні функції і ролі залежно від контексту, в якому функціонували її інститути, та перспективного запиту споживачів освітніх послуг. Незмінним залишалося одне: освічені люди краще розуміють складність світу, але наявність критичної маси добре освічених індивідів слугує запобіжником більшості соціальних конфліктів.

У цій роботі ми розглянемо три блоки питань: проблематику неотрайбалізму, співвіднесену із трайбалізмом та етноцентризмом, сучасний коеволюційний етап розвитку українського соціуму в контексті циклічної парадигми та динаміку глобальних освітніх трансформацій у контексті архетипної методології. На основі цього зробимо узагальнення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Постмодерністська соціологія (праці З. Баумана [1; 2; 13], М. Маффесолі [7; 24; 25]) фіксує симптоматику кризи модерну, його вичерпаність кризою соціального, що настає, і необхідністю реконструкції соціологічного дискурсу. “Соціологія постмодерну” (роботи Е. Гідденса, Ю. Хабермаса), навпаки, постулює наступність і незавершеність модерного проекту. Французь-

кий соціолог М. Маффесолі характеризує перехід до постмодерну як трансформацію “соціального” (суспільство, механічна солідарність) в “соціальність” (община, органічна (“оргіастична”) солідарність) [7]. Поняття “неотрайбу” є неологізмом М. Маффесолі і його широке використання в науковому дискурсі лише розпочинається. Основу соціетальної парадигми закладено працями В. Самнера [9], який, до того ж, концептуалізував поняття етноцентризму, та його учня Д. Кемпбелла. Проблематику мережевих структур розкрито у працях іспанського соціолога М. Кастельса [22]. На його думку, сучасні мережі соціальної композиції замінюють попередні модерні форми особистої і речової залежності, і ця зміна соціального устрою зумовлює нові форми в системах стратифікації, комунікації, мобілізації, потребує нової гнучкої культури взаємовідносин. Змістовні характеристики “міських племен” досліджував І. Уотерс. Архетипна парадигма та дослідження феномену соціетального представлені в українській науковій думці працями вчених Української школи архетипіки — Е. Афоніна [12], О. Суший, О. Бандурки, А. Мартинова [23] та ін. Аналіз освітніх трансформацій крізь призму неотрайбалізму ще не поставало предметом окремих досліджень.

Мета статті — проаналізувати вияв неотрайбалістських тенденцій у сучасному світі, оцінити їх значення в контексті спроби окреслення обрію інституту освіти як моделі і проекту, формування освітніх трендів.

Виклад основного матеріалу. За зразком “Бунту мас” Х. Ортега-і-Гассета, російський соціолог Л.

Іонін назвав свою працю “Повстання меншин”. У ній вчений доводить, що наразі належати до меншин стає модою, навіть — нормою [19]. Коли людина демонструє знаки належності до меншини — це звучить престижно і по-новому [Там само, с. 5]. Для Л. Іоніна меншинами є: субкультурні групи, нові релігійні рухи, секс-меншини, етнічні меншини, мережеві меншини. Зокрема, останні розвиваються найбільш динамічно, адже їхній простір — віртуальний простір — сфера максимальної свободи вибору, що суттєво полегшує комунікації, одночасну присутність індивіда у багатьох колективах. Вважається, що бути та швидко реагувати онлайн — це обов’язок учасника спільноти, знак віртуальної ввічливості. Таємну зустріч можна здійснити у закритій групі, що, звичайно, не замінює спілкування віч-на-віч. Як писав футуролог М. Кайку у “Фізиці майбутнього”: “У постійному змаганні між High-Tech і High-Toch ми хотітимемо першого і другого” [21, с. 33]. Саме тому в епоху кіберпростору ми досі маємо живий театр, туризм. Якщо нам запропонують фото артиста і квитки на його концерт, ми зробимо вибір на користь саме квитків (High-Toch). Це М. Кайку називає “принципом печерної людини”: для неї не було достатньо, що Ви похвалитеся гарним полюванням. Печерна людина краще б воліла потримати вбитого Вами звіра у руках. Наші бажання, природа та пристрасті за останні 100 тис. років сильно не змінилися. Ми досі, маючи електронні носії інформації, вважаємо за краще зберігати і паперові копії документів, текстів. Тому офіс без паперу так і не

став реальністю. *І тому цифрову го-
лограму вчителя ніколи повністю не
замінить його живий аналог.*

Чим більше люди переміщують-
ся фізично, тим більше вони схильні
створювати спільноти у кіберпро-
сторі і шукати стабільне та постійне
місце у віртуальному світі. На думку
Л. Іоніна, таким місцем стає елект-
ронна адреса [20]. Тут варто відзначи-
ти наявність двоякої тенденції: поряд
із безмежними можливостями вірту-
ального простору, людину все більше
охоплює ностальгія за локальним,
натуральним. Така потреба (аналог
“принципу печерної людини”) — це
теж основа для об’єднання у сучасні
племена.

У 1997 р британський антрополог
Р. Дженкінс зазначив, що починаючи
з 60-х років слово “tribe” — “плем’я”
стало змінюватися більш нейтраль-
ним і таким, що не асоціюється з
колоніальної епохою — “етнічна
група” [6]. Пізніше “трайби” повер-
таються у науковий дискурс, однак
у новому значенні — М. Маффесолі
у 1996 р. використав цей термін для
опису феномену зростання кількості
територіально розсіяних мікропле-
мінних груп, заснованих на матриці
колективної емоції, релігійному ду-
сі, близькості до природи [7, с. 40].
У своїй праці “Час племен” М. Маф-
фесолі відмовляється від глобальних
наративів (наприклад, національної
держави), вдало переносить акцент
від суспільства — на спільноту, яка
знову переживає міф “тут і зараз”.
Характеризуючи сучасну тенденцію,
як переважання цілого над одинич-
ним, приховування глибини на по-
верхні речей, М. Маффесолі вико-
ристовує термін “формізм”. У його

баченні нестатичний світ переповне-
ний мережами соціальності, які ґрун-
туються на найдрібніших і незначних
повсякденних ситуаціях, емоційному
хвилюванні із характерним катарси-
сом, а також глибокій солідарності.
Регуляторами чуттєвості неутраїбів
є спільна діяльність, свята, ритуали,
що витворюють спільноту заново, і
відкривають можливість відчувати
спільно, переживати ту саму при-
страсть, опиратися на спільний дос-
від і досвід Іншого [Там само].

На думку М. Маффесолі, всі ін-
ститути — від мікрогруп до держа-
ви — є вираженням “божественно-
го соціального” [24]. Нові племена в
концепції М. Маффесолі утворюють-
ся як на основі локального (територі-
альної ознаки), так і уявного (спіль-
ної ідеї) критерію, а також стилю,
світогляду, гри. Це не субкультури,
тобто спільноти, засновані на дещо
відмінному, ніж для переважної біль-
шості населення, стилі, це — самодо-
статні “мікрокультури” — молодіжні
групи, блогери, фани телесеріалів,
еко-поселенці тощо, що виникають
для об’єктивації ідеї “спільного” як
символу і простору соціального жит-
тя. Соціальне уявне — це цементую-
чий матеріал неутраїбів [Там само,
с. 150], на відміну від раціонального
вибору та універсального етичного
закону попереднього періоду [Там
само, с. 116].

У своїх наукових дослідженнях
М. Маффесолі розвиває ідеї культур-
ного антрополога Ж. Дюрана (це був
його вчитель) про те, що мислення і
уявне людини — пов’язані та рівно-
правні процеси. У сучасному світі, як
зазначають багато теоретиків, навіть
фізичний простір часто замінюється

уявним [11]. Звідси витікає проблема територіальної ідентичності. У працях Е. Дюркгейма прослідковується французьке розуміння “уявного” як ландшафту колективних прагнень (типу “*imaginaire*”).

На думку А. Мусієздова, територіальні ідентичності виявляються настільки ж “природними” (через об’єктивні характеристики території), наскільки й “уявними” (через смисли, що приписуються території) [27, с. 27]. Відомі теоретики М. Кастельс та Е. Гідденс також певною мірою обмірковують питання так званої детериторизації суспільства. Однак наразі таку тенденцію правильніше охарактеризувати амбівалентною. Індивіди, як і раніше, асоціюють себе з місцем, вважають важливим свій зв’язок з ним. Згадаймо лише назви добровольчих батальйонів, утворених в Україні у 2014 р. — Донбас, Київ, Слобожанщина, Азов, Крим, Кривбас, Кременчуг, Львів, Луганськ. Звісно, окремі з них створювалися під впливом корпоративних груп, тому ця назва може звучати як симулякр, однак для інших така назва — це символ, вияв того, що територіальні ідентичності продовжують відігравати важливу роль як у самовизначенні людини, так і у справах загальнодержавного значення. Існування територіальних спільнот обумовлено наявністю загальних для їх членів інтересів, пов’язаних з територіальними практиками (пересування на роботу, відвідання магазинів тощо). Тому необхідність захищати ці інтереси — благоустрій території, забезпеченість транспортом тощо — є фундаментом для самосвідомості територіальної спільноти.

Поняття “територіального патріотизму” та “свідомості територій” концептуалізував український консерватор В. Липинський у своїй праці “Листи до братів-хліборобів”. Ці питання також набувають нового значення для процесів децентралізації та створення об’єднаних територіальних громад (ОТГ) у сучасній Україні. Дочка Р. Арона, соціолог Д. Шнапер, посилається на слова Т. Парсонса, що соціетальна спільнота — колективна організація, створена на певному територіальному просторі, із спільною культурною традицією, яка має відношення до “крові” та продуктів “контракту” [31, с. 179–180]. У. Бек підсумовує: “Наша прихильність до певного регіону ніколи не шкодить любові до країни в цілому” [3].

На думку А. Мусієздова, у цьому дискурсі чільне місце займає і конструктивістська позиція: спільність території є соціальним конструктом, а територіальна громада — “уявною спільнотою” [27, с. 29]. Як пише Б. Андерсон, будь-яка спільнота є уявною [11, с. 23]. Наприклад, націю як уявну спільноту “створювали” картографи, друкарські машини, газети. Наразі роль “уяви” у визначенні зв’язку суспільства і території легко простежити в масовому розповсюдженні спроб сконструювати образ території, наприклад, через маркетинг територій, що теж є важливою проблемою для економічної активності ОТГ в Україні.

Щодо позначення сфери взаємовідносин груп, які утворені на основі етнічних установок, на початку ХХ ст. У. Самнер запровадив поняття “етноцентризм”, вважаючи, що інгруповим відношенням (ми-група)

завжди властиві інтеграція і співробітництво, а аут груповим (вони-група) — конкуренція і ворожість [9] (табл. 1). Етноцентризм — це феномен буденної етнічної свідомості, що може витікати з потреби захисту етносу від інокультурного впливу в умовах дезадаптації етнічних груп, невпевненістю у позитивності образу “ми-групи”, прагненні корінного

етносу захистити свою територію від мігрантів (через негативне ставлення до них) тощо. Виникнення етноцентризму пов'язано із особливостями групи як етносоціального організму, що історично склався, однак певні особливості актуальної соціальної, економіко-політичної ситуації можуть посилювати чи послаблювати етноцентристські тенденції.

Таблиця 1

Компаративний аналіз ознак сучасних та традиційних племен*

Традиційні племена (трайби)	Новітні племена (неотрайби)
Стала ідентифікація членів	Тимчасова ідентифікація членів
Родові зв'язки як фактор об'єднання	Дозвіллеві, дружні, комунальні, інші зв'язки як фактор об'єднання
Можливість належати до одного племені	Можливість належати до багатьох племен (не обмежується)
Системоутворюючою є традиція	Системоутворюючим є прагнення до нового, але в одночасній синергії зі сенсуалізацією зразків архаїчного
Мають історичний зміст	Не мають історичного змісту (“не безсмертні” в соціальному сенсі)
Існують у однорідному порожнинному часі та просторі	Існують у неоднорідному, “багатошаровому” часі та просторі
Цінність території — визначальна	Можна відзначити відродження цінності території
Акцент на невизначених судженнях про майбутнє і вічне, абстрактне, міфічне	Акцент на соціальному досвіді, що об'єднує, всьому дійсному і природньому
Сильне за ознакою солідарності, владного центру та дисципліни членів	Сильне за ознакою солідарності, слабке — за ознакою владного центру, дисципліни членів
Стала структура і сутність	Розмита тимчасова структура, сутність — постійно мінлива залежно від ролей, які повноважний виконувати кожен учасник
Чітка демаркація у відносинах з Іншими (“ми—вони”), що у певному сенсі є самоідентифікуючою ознакою	Не є загальною вимогою чітка демаркація у відносинах з Іншими (“ми—вони”)
Ієрархічна, вертикальна структура влади	Анархічна і горизонтальна структура влади
Наявність тотему	Наявність “ситуативного” тотему (що набагато рідше може стати причиною фашизму, ксенофобії, ніж у випадку трайбів)

* Авторська розробка.

У сучасному світі індекс національної дистанційованості громадян суттєво збільшився, до речі, не внаслідок погіршення становища до якоїсь конкретної нації — насправді поменшало толерантності до всіх. У цьому контексті необхідною видається державна стратегія щодо підтримки і сприяння (патрунування) міжетнічним контактам з боку влади, а також забезпечення кооперативної взаємодії спільнот у регіональному розрізі, що передбачає наявність загальної легітимізованої цілі за територіальною ознакою (територіальний патріотизм). Частково у відповідь на ці тенденції в сучасному світі розвивається концепція культурного громадянства на противагу правовій (формально-юридичній) концепції громадянства. Багато вчених не схильні трактувати громадянство окремо від культурних ознак (*in a culture-blind concept*). Адже держава в такому випадку інерційно не відчуває потреби толерувати соціум, коли перед нею знаходиться спільнота громадян, що формально-юридично однакові (мають однакові права та обов'язки) і не відрізняються за культурними ознаками [10]. Однак опозиційність до міноритетних культур сприяє консервації соціальних конфліктів.

Модель громадянства, конвенціонально налаштовану до громадянських моделей суспільств, що належать до різних цивілізаційних просторів, визначає Р. Розальдо (Стенфордський університет), зокрема через концепцію культурного громадянства (*cultural citizenship*) [8] і з акцентом на культурі громадянськості як духовно-моральної

вартості особистості. На нашу думку, високий рівень культури громадянськості у тій її змістовній компоненті, що крім громадянських вміщає морально-етичні цінності, слугує засобом попередження конфліктів не лише на етноцентристській основі, а й вірогідні суперечки та зіткнення між неутрайбами у випадку деструктивної поведінки сучасних племен. Зростання значення ціннісних засад державної служби в Україні, питання подальшого розвитку культури громадянськості державних службовців знайшло свій змістовний вияв у оновленому нормативно-правовому забезпеченні державної служби (за 2015–2016 рр.). Однак цей аспект ми не будемо аналізувати в межах цієї роботи.

Якщо у випадку етноцентризму етнічні установки (стереотипи) щодо сприйняття інших груп можуть бути або позитивними, або негативними, але ніколи не бувають нейтральними (що само собою є значним фактором конфліктності), для неутрайбів, зазвичай, не виникає потреби давати таку категоричну двополюсну оцінку Іншого. У контексті соціального стресу в сучасному мінливому мультикультурному світі ре-дефініція кордонів ускладнюється. Можемо зробити висновок, що етноцентризм і неутрайбалізм — це два різні процеси, які паралельно співіснують і характеризують суспільство із дещо різних сторін.

На нашу думку, неутрайбалізм відповідає тенденціям розвитку сучасної демократії — руху до більшої свободи, децентралізації, розвитку інформаційного суспільства, коли обмеженість політичної демократії

щодо забезпечення більш справедливого устрою зумовлює самоорганізацію самих громадян. *Йдеться про появу нового рівня соціальності: мобільної, готової до швидких дій при потребі*, активного захисту прав її носіїв, не посягаючи на свободу іншого. Це соціальність, яка стає сильною завдяки варіативності ситуацій приватності, непрофесійної творчої діяльності, самопошуку в умовах демократії та публічності.

В інформаційному суспільстві індивіди не просто споживають інформацію, а й самі виробляють її, доповнюючи, змінюючи, конструюючи структури, що створюють знання. Гнучкість, плинність змістовних та структурних характеристик неотрайбів забезпечується гарантованою свободою творчості їх членів через, зазвичай, демократичний характер відносин, постійний обмін знаннями, пошук нового, перманентну комунікацію, взаємну мотивацію до вдосконалення. Адже коли блокується свобода творчості, суспільство стає більш конфліктним. Свобода позитивно впливає на розвиток членів неотрайбу і на культуру соціуму загалом, якщо виключено посягання на свободу Іншого, або насильства як засобу самоствердження у діяльності новітнього племені. У такому випадку всередині неотрайбу постійно народжуються нові запити на освіту, її нові форми та варіації. Однак у випадку відсутності розвинутого критичного мислення навіть ненав'язлива позиція групи може бути фатальною, негативною. Звісно, знання носять емансипуючий характер, а постматеріальне відтворення — це домінантність творчої праці. Тому

стимулювання творчості працівника і довіра до його інноваційної діяльності, на нашу думку, формують новий економічний уклад за 4-ї промислової революції.

Український дослідник А. Гальчинський у дискурсі на схожу тему проблематизує нову соціоцентричну реальність, коли людина не опосередковано (як було завжди), а безпосередньо стає реальним системоутворюючим центром майбутнього [14]. У такому контексті логіка соціальних перетворень починає домінувати в економічному процесі. Багатство людської особистості формується соціальним середовищем міжособистісного спілкування, простором комунікацій, параметрами інтелектуального обміну. Такі “атрибути” соціальності здійснюють прямий вплив на психіку особистості.

На нашу думку, неотрайби, у порівнянні із трайбами, є більшою мірою уявленими спільнотами. Додаючи до цього можливості, що надає інформаційне суспільство індивіду в напрямку зручного і комфортного навчання у різних формах, можемо сказати: “межі” освітнього впливу на сучасні племена у випадку, наприклад, вірогідного використання ними насилля як символічного акту дії, є досить широкими. А ось стосовно трайбалізму (активності племен у традиційному розумінні), можливості освіти, наприклад, щодо толерації різних груп є більш скромними. Прілюструємо це наступною ситуацією. Відомий норвезький вчений-антрополог Т. Хейердал, який здійснив історичну експедицію по водам Тихого океану на плоту за технологією древніх перуанців, любив розповідати

історію, як у XVIII ст. один багатий мандрівник обміняв у жителів Полінезії на якісь дрібнички двоє дітей. Він сумлінно їх виховував у своєму маєтку в Європі — навчив манерам та основам наук. А через два роки привіз дітей назад у їхнє плем'я. Який же він був вражений, коли ці діти, тільки зійшовши на берег, скинули з себе перуки, весь дорогий одяг та взуття і побігли до членів свого племені повністю голими та босими.

Сучасна освіта не лише працює на потреби певних неотрайбів, а й поширює інформацію про сучасне плем'я поза ним, попереджуючи вірогідне упереджене сприйняття окремих сучасних племен закритого типу. Однак на етапі постмодерну все більшим владним впливом наділяються соціальні мережі, тому непоодинокими є випадки, де, можливо, однієї освіти, як регулятора конфліктогенності соціуму, буде недостатньо (наприклад, ситуація із самогубствами підлітків — “Синій кит”). Але загальне правило таке: чим більшим є рівень освіти членів неотрайбів, тим меншою буде вірогідність конфліктів як всередині сучасного плем'я, так і на рівні відносин із іншими неотрайбами. Наприклад, у випадку, якщо різні неотрайби пов'язують різні смисли із однією і тією самою територією, освіта сприятиме розширенню світоглядних горизонтів їх членів та розуміння засадничого значення багатоманітності. Перша жінка-ректор Оксфордського університету Л. Річардсон вважає, що найкращий спосіб протистояти радикалізації молоді — це дати змогу вислухати різні точки зору. А це важливо для сучасної демократії — бачити способи

розв'язання проблем із різних сторін, сприяти культурі діалогу. До речі, багато освітніх проєктів, що стосуються підтримки політики мультикультуралізму, наразі впроваджуються зусиллями різних груп волонтерів — специфічних неотрайбів.

Гнучкість неотрайбів унеможливорює агресивне нав'язування суспільству уявлень про життя з боку членів сучасних племен. І взагалі, неотрайби не часто засновуються на девіантних нормах, — базові принципи їхнього світобачення можуть бути просто альтернативні. Анархізм неотрайбів, також як і будь-якого типу активізм, може укладатися в рамки закону. У сучасному суспільстві є різні законодавчі норми, що дають змогу тим або іншим меншинам бути представленими в дискурсі залежно від актуальності питань, з приводу яких вони виступають. І все це аж ніяк не приводить до зменшення відмінностей між спільнотами. Більше того, сучасні засоби комунікації не тільки сприяють спілкуванню різних індивідів між собою, а й демаркують різні існуючі співтовариства, до яких вони входять. У прагненні отримати підтвердження власної ідентичності, індивіди сильніше бажають спілкуватися і взаємодіяти всередині саме “своїх” спільнот.

До етапу стабілізації соціально-економічної ситуації в Україні суттєво блокувати можливості освіти на сьогодні може те, що у бідних і “безперспективних” неотрайбів, зазвичай, скромні освітні потреби. Освітня мотивація значно вища за умов високого соціально-економічного статусу членів неотрайбу, які будуть, відповідно, знаходитись у

привілейованому становищі щодо запиту на варіативні освітні послуги. Мережева реальність та широкі можливості навчання в інформаційну епоху певною мірою “зрівнюють” цю нерівність. Ще однією перевагою мережевої комунікації та демократії на цій основі є можливість постійного діалогу, в тому числі органів влади, із різними групами громадськості щодо обміркування та визначення цілей державної політики.

У контексті методології епохальних циклів, розробленої українськими архетипістами [12, с. 16], сучасне українське суспільство перебуває на перехідному етапі від нормативного періоду інволюції до нормативного періоду еволюції та, відповідно, характеризується нестійкою рівновагою, горизонтальною мобільністю. Про це може свідчити те, що навіть після акцій громадянського протесту під назвою Революція гідності, за опитуваннями кінця 2016 р., 72,4 % українців погодились, що їм важко зрозуміти у що вірити [17] (можливо, це так званий синдром травмованого суспільства). На даному етапі послаблюється соціальний інституційний контроль, але виникає потреба контролю за розвитком соціальних конфліктів.

У рамках циклічної парадигми (див. табл. 2), революція визначається першопочатковим пунктом циклічного розвитку суспільної системи. За нею настає нормативна фаза інволюції [12]. Інволюцію змінює перехідна фаза циклу — коєволюція, в межах якої стає очевидною недосконалість метатеорій та існуючих наукових парадигм. Однак коєволюційний період є специфічним через

появу маси самодостатніх індивідів (суб’єкт “Я”), які під впливом зростаючої інноваційної хвилі посилюють синтез порядку і хаосу [Там само, с. 17]. На зміну коєволюції приходить нормативна фаза еволюції, яка закінчується перехідним періодом революції як кінцевим пунктом розвитку суспільної системи. Революція характеризується появою якісно нових гіпотез та концептуальних теорій на основі накопиченого експериментального матеріалу на етапі еволюції, зростанням емоційно-вольової діяльності індивідів та збільшенням поля соціальної свободи [Там само].

Неотрайбализм для українського суспільства — це нова тенденція, яка тільки про себе заявляє. Одним із найбільш яскравих прикладів українських неотрайбів можна назвати корпоративні групи при владі — донецькі, дніпропетровські, київські, закарпатські, львівські клани-неотрайби. На нашу думку, якби українське суспільство характеризувалося більш тривалим етапом формування і функціонування сучасних племен, зокрема за територіальною ознакою, процес децентралізації в Україні відбувався б набагато швидше і успішніше. У такому випадку він би носив органічний характер, а не напівштучний, як зараз. Виходячи з перспективи “досвіду” функціонування неотрайбів, можна пояснити, чому наразі процес утворення ОТГ є більш активним у західних областях України, де населення мало менш тривале радянське минуле, а регіональний ландшафт відрізняється невеликою кількістю “пустель” великих індустріальних міст із “дегуманізованим культурним простором”

Нормативні (сталі) фази у циклічній моделі розвитку науки*

Цикл/ Фази циклів	Інволюція	Еволюція
Характерні ознаки фаз циклу	Фундаментальність (універсальність) наукових знань та енциклопедизм системи наук. Наука мало пов'язана з практикою. Наскрізною ознакою є засвоєння нових якостей – етап соціалізації. Порядок, зовнішній контроль, колективістська мораль, суб'єкт “Ми”, соціальна злагода, влада законів. Буття визначає свідомість, спрощення соціальної структури	Розвиток прикладної науки, диференціація науки, вузька наукова спеціалізація, компаративні та міждисциплінарні дослідження, експериментальний метод, особливий плюралізм та мішанина методів досліджень. Ускладнення соціальної структури, підвищення соціальної активності, розкріпачення індивіда, стабільність змін, свобода вибору, консенсус, високий рівень громадянської культури. Свідомість визначає форми буття, переважають персональні інтереси та пристрасті, індивідуальне детермінує соціальне, ускладнення соціальної структури
1 цикл	Період Античної Греції	Період Стародавнього (Античного) Риму
2 цикл	Відродження	Просвітництво
3 цикл	Модерн (в основі соціально-історичної методології – об'єктивні закони та тенденції. Для наукового знання характерна абсолютизація фрагменту)	Постмодерн (пріоритет “біологічних складових” людини – етнічних, національних, інших ознак – у формуванні соціальності)
Соціальні характеристики фаз циклу	Екстраверсія – “закрите суспільство”, спрямованість соціоетальної психіки на матеріальну сутність. Статична, логічна діяльність, ірраціональність, емоційність, інтуїтивність	Інтроверсія – “відкрите суспільство”, спрямованість соціоетальної психіки на духовну сутність. Розвиток соціальних інституцій, формування динамічних емерджентних, нових якостей соціуму, раціональність, прагматичність

* Розроблено на основі [12; 23].

(отриманих у спадок від СРСР). Звідси також слід очікувати, що реформа у середній освіті, яка передбачає в контексті децентралізації влади створення опорних шкіл та передачу повноважень з їх адміністративного обслуговування та стратегічного управління на рівень самих громад, у західних регіонах України відбу-

ватиметься швидше, ніж у східних. Якщо в середньому за 2016 р. у центральних областях України на одну область було створено по 4 опорні школи, у той самий час у Львівській області – більше 30. На нашу думку, є надії, що тут місцеві громади виявляться спроможними та відповідальними належно загосподарювати

таку чималу мережу опорних шкіл і, в результаті, забезпечити населення більш якісними освітніми послугами.

Як стверджують українські вчені-архетипісти, сучасні євроатлантичні країни, на відміну від України, уже виходять з етапу еволюції та входять у кризовий період мережевого тоталітаризму, що закладатиме основу для нормативної фази — інволюції нового 4-го епохального циклу [12, с. 18]. І значною мірою реалізацію вектору їхнього наступного розвитку стосовно формування суб'єкта “Ми” було підготовлено тривалим етапом неотрайбалізму (приблизно з кінця 60-х років ХХ ст. — і до сьогодні) в межах нормативної фази еволюції 3-го циклу — Постмодерну. Хоча у схемі архетипістів нормативна фаза Постмодерну характеризується домінуючим індивідуалізмом та значним впливом індивіда на соціальну організацію, культуру [23, с. 140], ми не вважаємо, що общинні цінності неотрайбалізму суттєво суперечать більшості індивідуалістичних норм, і на даному етапі співживаються з ними. Наприклад, З. Бауман підкреслює “індивідуалістичний характер, поверховість і плинність неотрайбів” [1]. На думку вченого, *в сучасних племенах виражена спроба знову знайти “громади”, проте замість цього вона лише веде до ще більшої фрагментарності* [Там само]. Тобто, як стверджує М. Маффесолі, *на зміну індивідуалізму у масовому суспільстві приходять колективний індивідуалізм у постмодерну — неотрайбалізм* [7, с. 84].

В одній із своїх останніх праць М. Маффесолі уточнює три основні характеристики сучасного племінно-

го феномену: значимість проживання на одній території, спільність смаків і повернення фігури вічної дитини [25]. Стосовно останнього, вчений не лише наголошує на інфантильності вічної дитини та її постійного прагнення до гри, — а й *на непереборному прагненні кожної дитини до пізнання нового, що, безумовно, пов'язано з освітою*.

Сучасна освіта віддаляється від тяжіння до уречевленого простору — будівлі школи чи стін університету. Це знаходить вияв у зростанні популярності домашньої (на ланці загальної середньої) та дистанційної (на ланці вищої) форм освіти. У Давній Греції Аристотель свої лекції проводив на прогулянках у саду. Так само в сучасних розвинених країнах політики намагаються зробити усе довкілля, в якому живе індивід, — освітнім, “дружнім до навчання” (через концепт безперервного навчання у будь-якому віці та навіть місці). Освіта стає чутливішою до життя і потреб різних спільнот. Цій тенденції відповідають сучасні процеси децентралізації управління освітою та розширення меж автономії школи. Адже в умовах широкої автономії заклад освіти може швидше зреагувати на появу нових місцевих (і, певною мірою, загальних для суспільства) потреб, запитів, своєчасно попереджуючи конфліктні ситуації. В Україні процеси управління освітою теж “підхоплюють” світові тренди у цьому напрямі.

Проект Закону України “Про освіту” було прийнято 6 жовтня 2016 р. Верховною Радою України у першому читанні. Згідно з цим документом та виходячи з пояснень, наданих у

“Методичних рекомендаціях з розроблення положення про структурний підрозділ освіти виконавчого органу об’єднаної територіальної громади” [26], управління та фінансування позашкільних, дошкільних навчальних закладів, початкової та базової шкіл (до 9-го класу) передаються на рівень об’єднаних громад, які наразі в Україні продовжують створюватися. Управління старшою профільною школою мало би здійснюватись на рівні вище, ніж об’єднана громада (у Польщі — це рівень повіту), однак, оскільки в Україні повітів немає, а школи I, II, III ступенів поки не відокремлені — старша школа теж поки управлятиметься громадою.

Адміністрування мережею освітніх закладів з боку районних державних адміністрацій суттєво відрізняється від управління освітою органом місцевого самоврядування об’єднаної громади? По-перше, орган управління освітою ОТГ має повноваження крім операційного (забезпечення поточної діяльності освітньої мережі громади), і ще на стратегічному (планування і прогнозування розвитку системи освіти в ОТГ) рівнях. По-друге, якщо керівника органу адміністративного обслуговування освітою в ОТГ призначає голова ОТГ, який обирається громадою ОТГ, то на посаду завідувача районного відділу освіти призначає керівник районної державної адміністрації, призначений, своєю чергою, Президентом (без участі громади). Звідси, орган управління освітою, як і вся система місцевої влади в ОТГ, насамперед, підзвітна громаді і діє в її інтересах. Також адміністративне об-

слуговування мережі закладів освіти в ОТГ спрямоване на максимальне делегування навчально-методичних повноважень на рівень самих навчальних закладів [26]. Тобто йдеться про розширення автономії шкіл.

Відомий американський педагог Дж. Т. Гатто стверджує, що феномен масового примусового шкільного навчання з’явився на етапі модерну, як крайній вияв економічної раціональності, з метою стандартизувати процеси мислення робітника в ролі надійного споживача. Задля цього наукове управління швидко поширилось з фабрик на школи. На думку Дж. Т. Гатто, великим деструктивним міфом ХХ ст. було твердження, що дитина не отримує правильного виховання у неповторних умовах її власної сім’ї [15, р. XII]. Як засвідчила історія, модель раціонального управління школами дещо пошкодила коріння вільного суспільства, яке апріорі мала захищати. Школа перетворилася на знаряддя “держави-левафана”.

У XVIII–XIX ст. американська молодь усі необхідні навички для життя набувала у сім’ї та громаді. Учителям відводилось непевне місце — кожен міг учити інших і кожен міг учити себе. Світські школи були периферійними закладами, які використовувались для відпочинку матері. Таку систему на ранніх етапах державності США запозичили у Давній Греції. В Античній Греції навчання характеризувалося як вільне, засноване на самодисципліні. Для здобувачів освіти засадничим було не випробування тестами, а реальним життям у досягненні ідеалів, передбачених місцевою традицією (партисипатор-

ною демократією). Найвідомішою афінською школою була академія Платона – місце зустрічі мислителів та шукачів, сприятливе для доброї розмови та гарної дружби – всього, що, на думку Платона, має лежати в основі освіти.

В останні десятиліття XIX ст. американська система освіти перейшла на прусську (спартанську) модель, мета якої – задоволення потреб бізнесу та держави посередництвом “супроводу кожного кроку людини офіційними настановами”. На етапі Просвітництва, тобто культивування колективного суспільного організму, багато європейських філософів стали прихильниками ідеї примусового шкільного навчання, адже досить спокусливо у той час виглядала можливість розвивати східний механізм для перетворення широких мас населення на засіб реалізації волі еліт, створення надійного фундаменту для того, щоб легко управляти суспільством. Наприкінці першої чверті XIX ст. у великих американських містах з’являються ланкастерські школи – дітям із нижчих класів вселяли покору під виглядом набуття здатностей читати та рахувати. У таких закладах дітям не ставили вимогу думати, – лише повторювати за вчителем, тому і “навчатися” було дуже легко. Форму обов’язкової освіти у США винайшли у штаті Массачусетс близько 1850 р. Її впровадженню протистояли, однак у 1880 р. останній опір подолано і американські діти почали ходити в школу під конвоєм. Це виявилось не зовсім на користь суспільству – якщо до 1850 р. рівень грамотності в штаті становив 98 %, то після 1850 р. – не більше

91 % [16, с. 40]. Обов’язкова освіта слугувала інструментом створення національної єдності та відображала страх перед виявами етноцентризму. Рівень достатку в суспільстві зростав, але якщо придивитися до психології, можна помітити і наростання тривоги. На нашу думку, впровадження обов’язкового шкільного навчання з усіма атрибутами, що призвело до мінімізації простору свободи і творчості учня, а також підхід до управління школами за “зразками фабрик” значною мірою посприяли наростанню тривожності та депресивних настроїв у суспільстві, що лягло в основу появи неутрайбалізму як феномену сучасного соціуму.

Якщо до середини XIX ст. американські школярі могли вільно вибрати ту модель освіти, яка їм більше підходить, наприклад, самоосвіту, на сьогодні ці варіанти доступні лише найбільш сміливим і багатим. У проекті Закону України “Про освіту” закладений новий статус домашньої форми освіти (коли здобувачу не потрібно буде брати довідку про стан здоров’я, що ускладнює навчання в класі з іншими дітьми, чи особливі обставини, щоб отримати змогу навчатися вдома). І тепер з будь-якою (а не лише заочною) школою батьки зможуть укласти договір про домашнє навчання їхньої дитини та здачу іспитів на отримання атестату. У проекті ЗУ “Про освіту” також передбачено підтримку різних типів шкіл, зокрема державне фінансування здобуття загальної середньої освіти у приватному закладі освіти в розмірі фінансового нормативу бюджетної забезпеченості одного учня. Такі зміни є повністю відповідними норматив-

ній фазі постмодерну, що передбачає інноваційність та емерджентність соціуму. Успіхи домашньої освіти в США (більше 2,5 млн американських дітей цією формою охоплено наразі) і різних напівзалежних від держави типів шкіл (чартерні, школи-магніти та ін.), вказують на альтернативний обнадійливий шлях освітніх змін, до яких, хоч із певним запізненням, долучається Україна.

Якщо раніше економіка індустріалізму не витримала б покоління молодих людей, навчених критично мислити, то постмодернізм і формування нового 4-го епохального циклу дуже потребують покоління ініціативних, неординарних, творчих людей, що виконуватимуть роботу, яку не зможуть забезпечити сконструйовані людиною роботи. **У здоровій спільноті функція навчання належить всім.** Дієвості цієї норми певною мірою сприяє сучасна тенденція неутрайбалізму, паралельно засвідчуючи свою перспективність. Держава зобов'язана допомагати новим мережевим процесам в освіті та обслуговувати їх. Зі свого боку, суспільство додатково потребуватиме державних програм з розвитку фундаментальних наук, що закладатимуть основу залишкових знань для забезпечення прогресу.

У контексті реформи децентралізації влади та реактуалізації ідеї освітніх округів в Україні, на нашу думку, важливо посприяти тому, щоб служіння громаді стало обов'язковою складовою шкільного навчання. Окрім досвіду безкорисливості, участь індивіда у житті громади — це ще і найкращий спосіб передати молоді відповідальність в основних сферах

буття. А відчуження від громади перетворюється на байдужість майже до всього [16, с. 74]. *Місцева громада — це чи не найкращий запобіжник втрати ідентичності.* Розвинена громада, що має певні історичні традиції, суттєво відрізняється від посереднього неутрайбу — адже дружба і вірність у громаді довгочасні, а для більшості сучасних племен — це досить тимчасове явище. Тому ми погоджуємось із Дж. Т. Гатто у тому, що *криза шкільної освіти пов'язана із серйозною кризою місцевих громад* [Там само, с. 40].

Для сучасної освіти важливо *залишитися сферою творчості, а не виробництва “освічених людей”.* На нашу думку, у найближчому майбутньому по-новому виявляться затребуваними розвинені гуманітарна, етична, соціальна компетентності молоді. Вони звучатимуть по-новому в умовах, коли більше мільярда людей можуть стати безробітними, мільйону африканських дітей загрожує смерть через голод, глобальними стають проблеми біженців тощо.

Системним освітнім реформам мають передувати невеликі педагогічні новації і зусилля на місцях, в ході яких буде сформовано локальний педагогічний досвід [30, с. 23]. Сучасна модель освіти — модель конвеєра — недієва. Саме *мережева форма освіти*, на нашу думку, *може забезпечити змістовність (культурну наповненість) освітньої траєкторії здобувача освіти* — ідеями корпоративності, конструктивності (а не споживанням кимось відчуженого знання). Лише колективні форми роботи і діяльності забезпечать сучасне мислення і правильну соціалізацію

індивіда, навіть не дивлячись на те, що особистість, як антропологічна цілісність, сама конструює свій життєвий шлях.

Сучасний педагог — це провідник, який ініціює активність здобувача освіти, забезпечує його супровід, здійснює спільний пошук рішень, організовує умови і простір для творчості. На жаль, досі державні управління розуміють реформи як організацію та реорганізацію, направлені на організаційні структури та самих педагогів, учнів, студентів лише в ролі матеріалу перетворень. Тому легко пояснити, чому освітні зміни є більш успішними на рівні освітніх установ (де педагоги самоорганізуються), і пригальмовуються — у сфері управління освітою.

Висновки. Постсучасність характеризується переходом від модерної індивідуалістичної парадигми (індивід, група) до *постмодерної соціальної парадигми (персона, спільноти племінного типу — неотрайби)*. *Глобальна безпека світу XXI ст. значною мірою залежить від локальної (низової) стійкості спільнот-неотрайбів та їх здатності зберігати мир.*

На перший погляд непомітний потенціал впливу неотрайбів на традиційні освітні інститути не можна ігнорувати. Сучасне мережеве суспільство вирізняється не лише заснованістю на знанні та інформації, але принциповою зміною їх ролі — *кожен може долучитися до технології виробництва знань чи символів, що об'єднують у сучасні племена.* Ця гнучкість, незмірний творчий потенціал є критично важливими для традиційних вертикальних структур

управління освітою, що в умовах інформаційного суспільства не завжди встигають своєчасно реагувати на швидку циркуляцію інформації та оновлення знань. Зіткнення традиційного і сучасного підходів до освіти, що лежить в основі супротиву змінам та зумовлене частими провалами реформ, буде подолано у випадку відстеження рамкових точок освітніх запитів неотрайбів. Ретельний аналіз таких запитів у результаті допоможе більш точно спрогнозувати вектори майбутнього розвитку освіти як системи, успішно спроектувати, впровадити освітні зміни, відповідні певній фазі епохального циклу.

Сучасна епоха характерна тим, що *поряд із створенням нових форм соціального життя, відтворюються і старі.* Багато протилежних тенденцій співіснують або є амбівалентними. Однак саме завдяки спостереженню за низовим рівнем суспільства видається можливим відслідкувати, який вектор тенденції буде більш актуальний найближчим часом. Адже за умови свободи функціонування *структур низового рівня суспільства як наближених до природного, локального, вони завжди першими віддзеркалюватимуть реальну симптоматику соціуму* (але не завжди у відкритих формах). Віртуальні, афективні племена — альтернативні форми організації, спілкування, взаємодії, де людина заново знаходить себе. Основою для нової соціальності є емоційний вимір соціального життя, підкріплений медійною активністю у соціальних мережах.

Вектор стосовно формування колективного суб'єкта “Ми” у сучасних євроатлантичних країнах в межах

нормативної фази еволюції 3-го циклу — Постмодерну, що супроводжує їхній вірогідний перехід до нормативної фази інволюції 4-го циклу, значною мірою видається можливим завдяки феномену неотрайбалізму (що розпочався тут приблизно з кінця 60-х років ХХ ст. і підготував необхідні передумови для такого переходу).

Племена сучасного світу формуються на основі багатоманіття індивідуальних актів самовизначення. Множинність членства сприяє створенню більш складної орієнтації особистості, ніж, наприклад, у випадку етноцентризму (традиційні племена). Людина, яка глибоко відчуває себе членом різних груп, може виробити здатність порівнювати, розуміти умовність тих чи інших позицій. Можливості освіти як регулятора соціальної конфліктності в суспільстві неотрайбів теж набагато більші та варіативніші, ніж на етапі модернізму.

Сприяння розвитку громадянського суспільства (неотрайби можуть утворювати громадські організації, щоб вступати в “організований” діалог з державою), децентралізація влади і подальша демократизація та формування нової якості політики — повністю відповідають тенденціям постсучасності і містять значний потенціал попередження соціальних конфліктів. На етапі неотрайбалізму — **держава повинна підтримати прагнення окремих спільнот зробити освіту більш наближеною до регіональних потреб**, сприяти урізноманітненню форм освіти та стимулюванню творчих початків в її основі. Наразі компоненти архетипів

колективної свідомості використовуються окремими спільнотами штучно — як інструменти hi-hume технологій (гуманітарних форм точкової маніпуляції поведінкою людини). Ми переконані, що саме *в умовах розвиненої культури життя громадою* (громадської, громадівської культури), через великий обсяг живого, відкритого, щоденного спілкування між її членами, таку *маніпулятивну дію* видається можливим *попередити*.

Неотрайби є простим засобом здійснити індивідуальні бажання, захистити себе від вимог інших сучасних племен. *На сьогодні неотрайби відносно успішно виконують освітню функцію.* Цей проблемний аспект міждисциплінарних досліджень є перспективним для подальших аналітичних робіт.

Зміст освіти відрізняється стосовно різних типів соціальності. А **тип соціальності, своєю чергою, визначає дискурс актуальних освітніх перетворень**. Це і є одна із стратегій попередження та розв’язання конфліктів у сучасному світі — *посередництвом освітніх змін* оперативно реагувати на соціальні зміни, супроводжувати суспільні трансформації відповідними освітніми впливами (через холистичну парадигму навчання індивідів, їх груп), таким чином *сприяючи органічній логіці циклічного розвитку суспільства*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bauman Z. Intimations of Postmodernity. — London : Routledge, 1992.
2. Bauman Z. Liquid modernity. — Malden : Polity Press, 2000.

3. *Beck U.* Risk Society : Towards a New Modernity. — London : SAGE Publications, 1992.
4. *Durand G.* Wyobraznia symboliczna. — Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986.
5. *Ethnicity : Theory and Experience /* Ed. N. Glazer and D. Moynihan. — Cambridge, 1975.
6. *Jenkins R.* Rethinking Ethnicity: Arguments and Explorations. — London : SAGE Publications, 1997.
7. *Maffesoli M.* The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in the Mass Society. — London : SAGE Publications ; Thousand Oaks, New Delhi, 1996.
8. *Rosaldo R.* Cultural Citizenship and Educational Democracy // Cultural Anthropology. — 1994. — Aug. — Vol. 9. — № 3. Further Inflections: Toward Ethnographies of the Future. — P. 402–411.
9. *Sumner W. G.* Folkways: A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals [Internet Resources]. — Ginn, 1906. — 692 p. — Mode to access: https://books.google.com.ua/books/about/Folkways.html?id=dX9qAAAAMAAJ&redir_esc=y.
10. *Volpp L.* The Culture of Citizenship [Internet Resource] / L. Volpp // Theoretical Inquiries in Law. — 2007. — July. — Vol. 8. — № 2. — P. 571–602. — UC Berkeley Public Law Research Paper № 1015142. — Mode to access: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1015142
11. *Андерсон Б.* Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Б. Андерсон; пер. з англ. В. Морозов. — Київ: Критика, 2001. — 272 с.
12. *Афонін Е.* Велика розтока (глобальні проблеми сучасності: соціально-історичний аналіз) / Е. Афонін, О. Бандурка, А. Мартинов. — Київ: ПАРАПАН, 2002. — 352 с.
13. *Бауман З.* Философия и постмодернистская социология / З. Бауман // Вопросы философии. — 1993. — № 3.
14. *Гальчинський А.* Світ розвертається ліворуч — у бік людини [Електронний ресурс] / А. Гальчинський. — Режим доступу :<http://gazeta.dt.ua/macrolevel/anatoliy-galchinskiy-svit-rozvertayetsya-livoruch-u-biklyudini-.html/>
15. *Гатто Дж. Т.* Прихована історія американської освіти. Глибоке дослідження в'язниці сучасного шкільного навчання / Дж. Т. Гатто; пер. з англ. М. Плесак. — Харків: ДІОР-К, 2016. — 448 с.
16. *Гатто Дж. Т.* Прихована програма обов'язкової шкільної освіти. Отуплення / Дж. Т. Гатто; пер. з англ. О. Литвіняк. — Львів : Літопис, 2016. — 100 с.
17. *Головаха Є.* Про “феноменаморальної більшості” [Електронний ресурс] / Є. Головаха // День. — Режим доступу: <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/pro-fenomen-amoralnoyibilshosti>
18. *Заяц Д.* Indie-rock социология Мишеля Маффесоли / Д. Заяц // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2011. — № 3. — С. 74–83.
19. *Ионин Л.* Восстание меньшинств / Л. Ионин. — Москва : Университетская книга, 2013. — 240 с.
20. *Ионин Л.* Парад меньшинств [Электронный ресурс] / Л. Ионин. — Режим доступа: <http://lifeinbooks.net/chitat-online/parad-menshinstv-leonid-ionin/>
21. *Кайку М.* Фізика майбутнього / М. Кайку; пер. з англ. А. Кам'янець. — Львів: Літопис, 2013. — 432 с.
22. *Кастельс М.* Становление общества сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна

- на Западе. Антология. — Москва: Academia, 1999. — С. 492–505.
23. *Мартинов А.* Исторична соціологія (циклічна парадигма) / А. Мартинов. — Київ: УАІД “Рада”, 2004. — 228 с.
24. *Маффесоли М.* Околдованность мира или божественное социальное / М. Маффесоли // СОЦИОЛОГОС. — Москва: Прогресс, 1991. — С. 274–283.
25. *Маффесоли М.* Человек постсовременности / М. Маффесоли; пер. ст., вошедшей в сб. “L’Homme-postmoderne”, Paris, Bourinéditeur, 2012 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://syg.ma/@marisyua-prorokova/mishielmaffiesolichieloviek-postsovriemiennosti-pierievod-stati-voshiedshiei-v-sbornik-lhomme-postmoderne-paris-bourin-editeur-2012>
26. *Методичні* рекомендації з розроблення положення про структурний підрозділ освіти виконавчого органу об’єднаної територіальної громади [Електронний ресурс] / Лист Міністерства освіти і науки України від 30.12.2015 р. № 1/9-633. — Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/49450/>
27. *Мусиездов А.* Территориальность современного общества / А. Мусиездов // Социологический журнал. — 2013. — № 4. — С. 21–34.
28. *Постмодернизм: энциклопедия* / под науч. ред. А. Грицанова, М. Можейко. — Минск : Интерпрессервис, 2001. — 1038 с.
29. *Пятков Н.* Архетип изменения: его место и роль в архаическом мифомышлении // Изв. Урал. гос. ун-та. — 2008. — № 57. — С. 101–114.
30. *Розин В.* Образование в условиях модернизации и неопределенности : Концепция / В. Розин. — Москва: КД “ЛИБРОКОМ”, 2013. — 80 с.
31. *Шнапер Д.* Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації / Д. Шнапер; пер. з фр. Р. Мардера. — Харків : Фоліо, 2007. — 223 с.